

7-9 YAŞ ARASINDAKİ TÜRK ÖĞRENCİLERİNİN KELİME DAĞARCIĞI GELİŞİMİ

VOCABULARY DEVELOPMENT OF TURKISH STUDENTS AGED BETWEEN 7 AND 9

Hülya PİLANCI*

Özet

Belli bir dili konuşan kişi için mümkün olan potansiyel düşünce, bu dilin kavramsal içeriğine; kavramların toplamını barındıran "sözlüğü"ne eş değer kabul edilmektedir. Bu, "kişinin düşünebildiği şeyin, dilinin imkânları ile sınırlı olduğu, konuşan kişinin düşüncesinin de dilinin potansiyeli içinde hareket etmek durumunda olduğu" anlamına gelmektedir.

Konu Türkçe açısından ele alındığında; genel sözlük niteliğindeki Türkçe kaynakların, 70.000 dolayında sözcüğü madde başı olarak aldığı görülmektedir. Bu rakama, Anadolu ağzlarında kullanılan 80.000-100.000 dolayındaki kelime ve terim sözlüklerinde yer alan maddeler dahil değildir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalar, Türk öğrencilerin, Türkçenin bu zengin kelime dağarcığından yararlanamadığını göstermektedir.

Bu çalışmada, 7-9 yaş arasındaki öğrencilerin kelime dağarcığı gelişimi üç yıl boyunca incelenmektedir. Çalışmada ayrıca kelime dağarcığı gelişiminde ön bilgi, sosyal çevre, ekonomik çevre ve okul gibi faktörlerin etkisi de ele alınmaktadır.

Çalışma, TÜBİTAK'ın katkılarıyla yürütülmüştür (TUBİTAK-SOBAG proje No: 104K087).

Anahtar Kelimeler: kavram gelişimi, kelime dağarcığı, kelime hazinesi, öğrenme.

Abstract

The potential of thoughts which is possible for a person who speaks a particular language are accepted to be equal to the conceptual content of that language; "dictionary" containing the sum of the concepts. It means that "the things that a person can think are limited to the possibilities in the language he/she speaks and the thoughts of the person who speaks the language has to act within the limits of that language's potential."

In terms of Turkish language, it is seen that Turkish sources in the form of general dictionary contain approximately 70.000 words as headwords. The headwords included in approximately 80.000-100.000 dictionaries and glossaries that are used in Anatolian dialects were not added to this number. However studies related to the vocabulary of children report that Turkish students do not benefit from the rich vocabulary of Turkish language.

This paper aims to investigate Turkish student between the ages 7 and 9 during 3 years and reveal how they develop vocabulary. It is also aimed to determine the effects of variables on vocabulary development such as age, pre-knowledge, social environment, economic environment and education level.

The study was conducted by the support of TÜBİTAK (The Scientific and Technical Research Council of Turkish), (TUBİTAK-SOBAG project No: 104K087).

Key Words: developing concept, vocabulary, thesaurus, learning.

Giriş

İnsanların doğdukları andan itibaren karşılaştıkları ve çevrelerinde hazır buldukları kelimeler, bu kelimelerin çağrıştırdığı kavramlar, kelimelerin oluşturduğu kalıplaşmış ifadeler, kelime servetini meydana getirmektedir (Tosunoğlu, 1999, s.1). Bir kültürde geliştirilen kelime çeşitliliği ile o kültürün dil zenginliği arasında da olumlu bir ilişki vardır. Bir kültürü oluşturan insanların düşünce ve duyu zenginliği, eğilimleri ve ihtiyaçlarının çeşitliliği, o insanların yaşam biçimleri kavram öğrenme ve geliştirme sürecini etkilemektedir. Her kavram, bir kelimeyle ifade edildiği için kavram ile kelime arasında sıkı bir ilişki bulunur. Herhangi bir disiplinde bilginin transferini yapabilmek, problemleri çözebilmek ve üst düzeyde düşünsel faaliyetleri geliştirerek bilgi üretebilmek için o alandaki temel kavramların öğrenilmesi zorunludur. Böylece gelişen dil, yaratıcılığın önkoşulu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanların yaşamlarının da geliştirdikleri kavramlarla sınırlı olduğu ileri sürülmektedir (Ülgen, 2001, s.54).

Türkiye’de, son yıllarda ilköğretim düzeyinde bazı derslerle ilgili olarak yapılan araştırmalarda; öğrencilerin kavramları doğru öğrenemedikleri, geliştiremedikleri, ifade edemedikleri sonucuna

* Yard. Doç. Dr., Anadolu üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
hpilanci@anadolu.edu.tr

varılmıştır (Büyükkasap vd., 1998; Gümüş vd., 2003; Yazıcı ve Samancı, 2003; Ekiz ve Akbaş, 2005). Bu durumun en önemli nedenlerinde biri olarak “öğrencilerin başlangıçta kavramlar konusunda bazı yanlış veya eksik ön bilgilere sahip olduğu” gösterilmektedir. Yanlış veya eksik ön birikimlerin kaynağı, öğrencilerin sosyal çevreleri ya da önceki öğrenim yaşantıları olabilmektedir. Öğrencilerin sahip oldukları yanlış veya eksik ön birikimler bazen yeni kavramların da yanlış öğrenilmelerine neden olabilmektedir (Baki, 1999, s.46). Öğrencilerin geçmiş yaşantılarındaki bilgileri, bilimsel olarak kabul edilen bilgilerden farklı ise veya yeni öğreneceği bilgilerle eski bilgilerini karıştırıyorsa öğretim zorlaşmaktadır (Yılmaz vd., 1999, s.59). Kelime dağarcığının sınırlı olması, kelimelerin anlamlarının eksik ya da yanlış bilinmesi, eksik ya da yanlış kavramlara neden olmakta, yeni bilginin kazanılmasını güçleştirebilmekte ve hatta imkânsız kılabilir. Ayrıca, öğrenciler kavram yanlışlarını değiştirme konusunda genelde çok tutucu olmakta ve değişikliğe direnç göstermektedir (Cin, 1999, s.66).

Genel sözlük niteliğindeki Türkçe kaynakların, 70.000 dolayında sözcüğü madde başı olarak aldığı; bu rakama, Anadolu ağızlarında kullanılan 80.000-100.000 dolayındaki kelimenin ve terim sözlüklerinde yer alan maddelerin dahil olmadığı göz önüne alındığında, öğrencilerin kelime dağarcıklarının kavramları doğru öğrenemeyecek derecede sorun oluşturması bir tezat oluşturmaktadır.

Türkiye’de özellikle gençlerin ve çocukların kendilerini ve düşüncelerini ifade etmekte zorlandıkları, gazete ve kitap okumadıkları, derslerinde başarısız oldukları, iletişim eksiklikleri yaşadıkları konusunda şikâyetler de yaygınlaşmıştır. “Aynı dili konuşmuyoruz.” şeklindeki bu şikâyetlerde “dil” kelimesi ile ifade edilmeye çalışılan husus; ortaklaşa kullanılmayan kelimeler, kavramlar ve kelime gruplarıdır (Tosunoğlu, 1999, s.1-3).

Dünya genelinde, ortaöğretim sonunda (14 yaş) bir öğrencinin 4-5 bin kelime kullanmasının beklendiği; ancak Türk öğrencilerde ilköğretim düzeyinde ulaşılabilen en iyi ortalama kelime sayısının 500; orta öğretim sonunda ise 2000-2500 civarında olduğu, bazı yörelerde bunun 1000 kelimeli bir dil yoksulluğuna kadar gerilediğini belirten (Doğaner, 2009, s.3) kimi bilgiler de sorunun varlığını desteklemektedir.

Buna karşılık Türkiye’de bugüne kadar hazırlanan öğretim programlarında öğrencinin bulunduğu kademeye göre bilmesi ve kullanması gereken kelime sayısının sınırları belirlenmemiştir. Ayrıca, Türklerin yaş gruplarına göre, öğrenim düzeylerine göre, bölgelerin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmışlığına göre kişisel kelime servetinin ne kadar/hangi aralıkta olması ve hangi kelimelerden oluşması gerektiği konusunda da bir çalışma yoktur. (Demir, 2006, s.3).

Bu çalışmada, uygulamalı bir araştırmanın verilerinden yola çıkarak literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Her dilin kelimelerinin, o dilin ve kültürün kendine özgü olanaklarıyla oluşturulduğundan hareketle oluşturulan bu çalışmayla; 7-9 arasındaki Türk öğrencilerin kelime dağarcıklarını geliştirme süreci izlenmeye çalışılmaktadır.

Genel Bilgiler

Bu çalışma 2006-2009 yılları arasında Eskişehir’de yürütülmüştür. Araştırmanın Türkiye’deki genel evrenini 7, 8 ve 9 yaş grubu öğrencileri; çalışma evrenini ise Eskişehir’deki 7, 8 ve 9 yaş grubu öğrencileri oluşturmaktadır. Söz konusu yaş grubu öğrencilerinde, iki farklı sosyoekonomik çevreyi en iyi temsil edebileceği var sayılan, iki okul örneklem grubu olarak belirlenmiştir. A Okulu, Eskişehir’de merkeze uzak, ailelerin eğitim seviyelerinin ve ekonomik durumunun düşük olduğu; B Okulu ise merkezde yer alan, ailelerin eğitim seviyelerinin ve ekonomik durumunun yüksek olduğu bir okuldur. Çalışmaya iki okulda, 2006 öğretim yılında ilköğretime başlayan 7 yaş grubu öğrencilerinden 25’er kişilik iki grup öğrenci ile başlanmıştır. Çalışmalar, her bir öğrenci için ayrı bir dosya oluşturularak 2007 ve 2008 öğretim yıllarında da sürdürülmüştür. Üç yıl boyunca 11 temel konuda öğrencilerin kelime dağarcığına giren kelimeler takip edilmiş ve 2009 yılında elde edilen veriler değerlendirilerek raporlaştırılmıştır.

Çalışma, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, örneklem olarak alınan iki okul öğrencilerinin sosyal ve ekonomik çevrelerine bağlı olan profili analiz edilmektedir. Bu bölümde, okul idarelerinden alınan öğrenci bilgi formlarına ek olarak aileler için hazırlanan soruların cevaplarının değerlendirilmesi de yer almaktadır. Bölümde, öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumu, meslekleri, kardeş sayıları, ailelerin gelir durumu; öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı, öğrencinin ana

sınıfına gidip gitmediği bilgileri, evde bilgisayar olup olmadığı ve öğrencinin bilgisayardan yararlanma alışkanlığı ile ilgili bilgiler her iki okul için analiz edilmektedir.

İkinci bölümde, öğrencilerle yapılan uygulama çalışmalarında elde edilen kelime dağarcığı gelişimi incelenmektedir. Bulgularda, öğrencilerin kelime dağarcığı gelişimleri her iki okul için ayrı ayrı ele alınırken; sosyoekonomik çevreleri farklı olan iki okulun karşılaştırılmasına ilişkin bir değerlendirme de yer almaktadır.

Gereç ve Yöntem

Öğrencilerle yapılan çalışmalarda; 1. Vücut ve Sağlık, 2. Ev, 3. Aile ve Akrabalık, 4. Okul, 5. Beslenme, 6. Giyecekler, 7. Çevre, 8. Kutlamalar, 9. Boş Zaman, 10. Doğa, 11. Duygular olmak üzere toplam 11 konu üzerinde çalışılmıştır. Temel konuların belirlenmesi için öğretim programlarında yer alan üniteler taranmıştır. Temel konularla ilgili kelime dağarcığının belirlenmesinde, Coumno ve ekibi (1987) ile Coenen ve Vermeer (1988) tarafından hazırlanan konu ve kelime listelerini temel alan Ocak tarafından (1990) Türkçeye çevrilen kelime listelerinin 7-9 yaş bölümü esas alınmıştır. Ancak listeler bunlarla sınırlı tutulmamış, Türkiye’de öğrenim gören Türk öğrenciler için iki aşamada tekrar geliştirilmiştir. Birinci aşamada; 7- 9 yaş grubu öğrencilerinin bütün derslerine ait üniteler proje ekibi tarafından incelenmiş, eksik konular ve kelimeler açısından listelere katkıda bulunulmuştur. İkinci aşamada, uygulama yapılan sınıfların öğretmenleriyle görüşülerek listeler son hâline getirilmiş; toplam 3473 kelimedenden oluşan bir liste elde edilmiştir. Proje ekibinin listelere yaptığı katkılar; ülkeler arasındaki kültür farklılığından kaynaklanan katkılar ve ülkeler arasında ünitelerin ders programlarına alınış sırasının farklılığından kaynaklanan katkılar olarak belirtilebilir.

Elde edilen listeler, 9 yaş sonunda öğrencilerin ulaşması beklenen maksimum kelime dağarcığını göstermektedir. Bu listeler, öğrencilerle yapılan çalışmalarda kontrol listeleri olarak kullanılmıştır. Öğrencilerle yapılan çalışmalarda, 11 temel konu sunulmuş, öğrencilere her yıl, tek tek “bu konularla ilgili olarak aklına neler geldiği” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplar hem dosyalarına yazılmış hem de ses kayıt cihazlarına kaydedilmiş; her iki veri karşılaştırılarak değerlendirmeler oluşturulmuştur.

Bulgular

I. Örneklem Gruplarının Sosyoekonomik Özellikleri

Öğrenmede, sosyal ve ekonomik özelliklerin etkileri konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Piaget, dil gelişiminde, düşüncenin gelişimini önemli bir faktör olarak ele almaktadır. Piaget, dil gelişimindeki ilerlemeleri bilişin sınırladığını ancak; bilişsel gelişimin tek başına dil gelişimini açıklayamadığını belirtmektedir (Ülgen ve Fidan, 1991, s.152). Vygotsky (1985, s.23) ise bunun sadece iki yaşına kadar geçerli olduğunu savunmaktadır. Vygotsky’ye göre, düşünmeyi geliştirmek, yeni bilgi ve kavramlar oluşturmak için kültüre ve kültürel işaretlere gereksinim vardır. Bilgi ve kavramları çocuk tek başına oluşturamaz; ancak sosyal destekle yapabilir diyen Vygotsky, çocuğun içsel ve dışsal uyaranlarla etkileşime girerek yeni kavramları ve işaretleri oluşturduğunu belirtmektedir. Vygotsky’ye göre, çocuğun zihinsel gelişiminde bir yetişkinin Piaget’in önerdiğinden daha önemli bir rolü vardır.

Vygotsky’i destekleyen çalışmalarda, çocuğun dil ediniminin ve dili işleminin bir koordinasyon içinde gerçekleştiğini ve bu koordinasyonu sağlayan öğelerin büyük ölçüde aile, yakın çevre, okul toplum ile televizyon, internet gibi günümüzün iletişim ve teknoloji araçlarıyla sağlandığı belirtilmektedir. Bunların olumlu etkilerinin yanı sıra oldukça yoğun olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Dağabakan ve Dağabakan, 2007, s.7).

Çocuklardaki dil gelişimi, beyin ve merkezi sinir sisteminin sağlıklı gelişimi ve çalışmasına bağlı olmakla birlikte; beyinde dili işlemede, olumlu uyaranlar ya da uyaran yoksunluğu gibi çevresel etkiler de devreye girmektedir. Fiziksel etkiler içinde çocuğun fiziksel çevresi ve gündelik yaşamının düzenleniş biçimi; oyun ve oyuncakları; anne çocuk etkileşimi, annenin eğitim düzeyi, ev ve yakın çevrenin oluşturduğu ortamın (çevresel koşulların niteliği) gibi faktörler dil işlenişinde çevresel faktörler içinde kabul edilmektedir. Bu faktörler içinde, anne ve baba ya da çocuğun bakımını üstlenen yakını arasındaki etkileşim, çocuğun dil gelişiminde önemli kabul edilmektedir (Tüfekçioğlu, 2003, s.165-184). Araştırmalarda, anne babanın okur yazarlık davranışları ve çocuğa kaç yaşından beri kitap okunduğu ile

çocuğun kelimeyi anlama, tanımlama; hikâye anlama becerileri arasında önemli bir korelasyon bulunmuştur (Aksu Koç, 2008, s.10). Anne babalar dışında ailedeki diğer bireyler, özellikle kardeşlerle olan iletişim ve etkileşim biçimleri de dil gelişiminde etkilidir (Topbaş, 2003, s.75). Dil açısından çevrede bulunan uyarıcı ortamlar daha gelişmiş bir dil becerisi sağlarken; destekleyici ortamın sürekliliği de önem taşımaktadır.

Yaşanan yerin köy ya da kent oluşu, sanayi, ticaret, tarım çevresi olması, ailenin zenginliği ya da yoksulluğu, evde radyo televizyon bulunuşu, eve dergi ya da gazete gelişi, arkadaş kümesi, dili geliştiren önemli etmenler arasındadır (Göğüş, 1978, s.37). Örneğin; Sheridan (1968, s.82-86) altı yaş grubundaki çocukların bulut, yağmur, kar, sis, ova, volkan, plato, vadi, kıyı mağara, okyanus, göl, dere, burun, koy, körfez, çöl, orman, otlak, tundra ve bataklık gibi kavramları anlamaları üzerine yaptığı çalışmada, çocukların en önemli bilgi kaynağının onların yakın çevresi olduğunu göstermiştir. Ayrıca, toplumun belli kesimlerinde kullanılan dili kullanma biçimlerinin, çocuğun öğrenme yaşamında önemli bir yeri vardır ve dil gelişiminde yetişkinlerin çocukları ile konuşurken dili kullanma biçimleri önemli bir rol oynamaktadır (Topbaş, 2003, s.89).

Aşağıdaki tablolarda her iki okulun öğrencilerinin sosyoekonomik durumunu gösteren özellikler yer almaktadır. A Okulu, alt sosyoekonomik bir çevrede bulunan okulu; B Okulu ise üst sosyoekonomik bir çevrede bulunan okulu göstermektedir.

Tablo 1: Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	A Okulu	B Okulu
İlkokul	21	2
Ortaokul	4	2
Lise	-	13
Yüksek Okul	-	-
Üniversite	-	8

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrenci annelerinin eğitim durumu, B Okuluna göre düşüktür. A Okulu annelerinin 21'i ilkökul, 4'ü ortaokul mezunudur. Eğitim durumu yüksekokul veya üniversite olan anne yoktur. B Okulu annelerinin ise 2'si ilkökul, 2'si ortaokul, 13'ü lise 8'i de üniversite mezunudur.

Tablo 2: Öğrencilerin babalarının eğitim durumu

Eğitim Düzeyi	A Okulu	B Okulu
İlkokul	8	-
Ortaokul	9	3
Lise	6	13
Yüksek Okul	1	4
Üniversite	1	5

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrenci babalarının eğitim durumu da B Okuluna göre düşüktür. A Okulu babalarının 8'i ilkökul, 9'u ortaokul, 6'sı lise, 1'i yüksekokul, 1'i üniversite mezunudur. Yüksek okul ve üniversite mezunu baba sayısı 2'dir. B Okulunda ise ilkökul mezunu baba yoktur. Babaların 3'ü ortaokul, 13'ü lise, 4'ü yüksek okul, 5'i üniversite mezunudur.

Tablo 3: Öğrencilerin annelerinin çalışma durumu

İş Durumu	A Okulu	B Okulu
Çalışıyor	-	9
Çalışmıyor	25	16
Emekli	-	-

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrenci anneleri içinde çalışan anne yoktur, tamamı ev hanımıdır. B Okulu annelerinin ise 16'sı çalışmaktadır. 9 anne ev hanımıdır.

Tablo 4: Öğrencilerin babalarının çalışma durumu

İş Durumu	A Okulu	B Okulu
Çalışıyor	23	23
Çalışmıyor	2	1
Emekli	-	1

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrenci babalarının 23'ü çalışmaktadır. 2 baba ise işsizdir. B Okulunda ise 23 baba çalışmakta, 1 baba işsiz, 1 baba da emeklidir.

Tablo 5: Öğrencilerin ailelerinin gelir durumu

Gelir Durumu	A Okulu	B Okulu
0-500 YTL	15	-
500-1000 YTL	10	10
1000-15000 YTL	-	6
1500-2000 YTL	-	2
2000-2500 YTL	-	2
2500 YTL üzeri	-	5

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrenci aileleri gelir durumu açısından değerlendirildiğinde; 15 ailenin 0-500 YTL, 10 ailenin de 500-1000 YTL arasında gelire sahip olduğu görülmektedir. B Okulunda örnekleme yer alan öğrenci ailelerinin gelirleri 500-1000 YTL'den başlamakta ve 2500 YTL üzerine kadar dağılım göstermektedir. Bu sonuçlar, anne ve babaların eğitim durumu ile ilişkilendirilebilir (Tablo 1) ve (Tablo 2).

Tablo 6: Öğrencilerin kardeş sayısı

Kardeş Sayısı	A Okulu	B Okulu
Kardeşi yok	4	12
Bir kardeş	7	6
İki kardeş	9	3
Üç kardeş	5	4
Dört kardeş	-	-

A Okulunda, örnekleme yer alan öğrencilerin 4'ünün kardeşi yoktur. 7 öğrencinin bir kardeşi, 9 öğrencinin iki kardeşi, 5 öğrencinin üç kardeşi vardır. B Okulunda ise örnekleme yer alan öğrencilerin 12'sinin kardeşi yoktur. 6 öğrencinin bir kardeşi, 3 öğrencinin iki kardeşi, 4 öğrencinin üç kardeşi vardır. Dört ya da daha fazla kardeşi olan öğrenci her iki okulda da yoktur. A Okulu öğrencilerinin daha fazla kardeşe sahip olması (Tablo 3) ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 7: Öğrencilerin ana sınıfı deneyimi

Ana Sınıfı	A Okulu	B Okulu
Evet, gitti.	14	21
Hayır, gitmedi.	11	4

Ana sınıfı deneyimi açısından incelendiğinde; A Okulunda, örnekleme yer alan öğrencilerin 14'ünün bu deneyime sahip olduğu, 11'inin ise doğrudan ilköğretime başladığı görülmektedir. B Okulunda ise öğrencilerin 21'inin ana sınıfı deneyimi vardır. 4 öğrenci doğrudan ilköğretime başlamıştır.

Tablo 8: Öğrencilere ailelerinin ders dışı kitap alma alışkanlığı

Ders Dışı Kitap	A Okulu	B Okulu
Evet, alıyorum.	18	24
Hayır, almıyorum.	7	1

A Okulunda, öğrencilerin 18'i, aileleri tarafından ders dışı kitaplarla da desteklenmektedir. 7 öğrenci ise böyle bir destek görememektedir. B Okulunda ise ailesinden ders dışında kitap desteği göremeyen öğrenci sayısı 1'dir. Bu sonuç, (Tablo 1) ve (Tablo 2) ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 9: Öğrencilerin evlerinde bilgisayar bulunma durumu

Bilgisayar	A Okulu	B Okulu
Evet, var.	3	19
Hayır, yok.	22	6

A Okulunda, öğrencilerin 3'ünün evinde bilgisayar bulunmakta; 22'sinin evinde bulunmamaktadır. B Okulunda ise öğrencilerin 19'unun evinde bilgisayar bulunmakta; 6'sının evinde bulunmamaktadır. Bu sonuç, ailelerin gelir durumu ile ilişkilendirilebilir (Tablo 5).

Tablo 10: Öğrencilerin bilgisayardan yararlanma durumu

Bilgisayardan Yararlanma	A Okulu	B Okulu
Evet, yararlanıyor.	3	19
Hayır, yararlanmıyor.	22	6

Örnekleme yer alan öğrencilerin bilgisayardan yararlanma durumu, (Tablo 9)'a bağlı olarak sonuçlanmaktadır. A Okulunda, 22 öğrenci bilgisayardan yararlanamazken; B Okulunda, 19 öğrenci bu imkânı bulabilmektedir.

II. 7-9 Yaş Arasında Kelime Dağarcığı Gelişimi

Bu bölümde 7-9 yaş grubunda kelime dağarcığının gelişimine ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo 11'de A grubu öğrencilerinden elde edilen sonuçlar, Tablo 12'de B grubu öğrencilerinden elde edilen sonuçlar bulunmaktadır.

Tablo 11: A okulu öğrencilerinin 7-9 yaş arası kelime gelişimi

Kavram Alanı	7 Yaş	8 Yaş	9 Yaş	Beklenen	Ulaşılan %	7-9 yaş arasında yeni kelime sayısı
Vücut ve Sağlık	65	122	155	351	44.2%	90
Ev	89	151	186	415	44.9%	95
Aile ve Akrabalık	29	49	76	156	48.8%	47
Okul	67	140	215	333	64.6%	148
Beslenme	61	140	197	334	59.0%	136
Giyecekler	43	73	114	194	58.8%	71
Çevre	84	150	238	474	50.2%	154
Kutlamalar	31	75	122	214	57.0%	91
Boş Zaman	46	109	157	357	41.9%	111
Doğa	68	119	170	424	40.1%	102
Duygular	29	57	101	221	45.7%	72
Toplam	612	1185	1731	3473	49.8%	1119

Tablo 12: B okulu öğrencilerinin 7-9 yaş arası kelime gelişimi

Kavram Alanı	7 Yaş	8 Yaş	9 Yaş	Beklenen	Ulaşılan %	7-9 yaş arasında yeni kelime sayısı
Vücut ve Sağlık	75	158	188	351	53.6%	113
Ev	90	192	248	415	59.8%	158
Aile ve Akrabalık	25	34	47	156	30.1%	22
Okul	77	139	173	333	52.0%	96
Beslenme	88	151	188	334	56.2 %	100
Giyecekler	42	84	113	194	58.2%	71
Çevre	66	163	218	474	46.0%	152
Kutlamalar	39	78	97	214	45.3%	58
Boş Zaman	48	108	142	357	39.8%	94
Doğa	96	161	208	424	49.1%	112
Duygular	30	60	76	221	34.4%	46
Toplam	676	1328	1698	3473	48.9%	1022

Elde edilen verilere göre, sosyoekonomik açıdan sınırlı imkânları olan A Okulunun daha fazla kelimeyle gelişme gösterdiği alanlar; Aile ve Akrabalık, Okul, Beslenme, Çevre, Kutlamalar, Boş Zaman ve Duygular olarak sıralanabilir. Elde edilen veriler incelendiğinde, grubun 7-9 yaş arasında hızlı bir gelişme gösterdiği ve sosyoekonomik özelliklerinin kelimelere de yansıdığı dikkati çekmektedir.

Bu grupta, aile ilişkileri çok kuvvetli olan geleneksel Türk aile yapısı sürdürülmekte, akrabalık ilişkileri canlı olarak devam etmekte, ailelerin bir araya gelmesine vesile olan dinî bayramlar büyük önem taşımaktadır. 9 yaş sonunda “Aile ve Akrabalık” konusunda A Okulu öğrencilerinin, B Okulu öğrencilerinden “akraba, amcaoğlu, cicianne, dayıoğlu, ebe, elti, hacı anne, kayın valide, misafir, sülale; çay içmek, çekirdek çitlemek, meyve yemek, mısır patlatmak, piknik, sohbet etmek, yemek yemek” gibi 29 farklı kelime veya kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir. A Okulu öğrencilerinin “dinî bayramlar, akraba, arkadaşlık, dostluk, komşu, misafirlik, sokağa çıkmak, ziyaret” gibi 25 farklı kelime veya kelime grubu ile ifade ettiği “Kutlamalar” konusunun da yine büyük ölçüde “aile, akraba ve yakın çevre” çerçevesinde ilişkilendirildiği söylenebilir.

Ana sınıfı deneyimi düşük olan bu grup için okul ile ilgili olan ve okulda öğrendikleri kelimeler daha yenidir ve sahip oldukları sosyal hayatları içinde çok etkilidir. 9 yaş sonunda “Okul” konusunda A Okulu öğrencilerinin, B Okulu öğrencilerinden ”albüm, Atatürk şeridi, harf tablosu, hikâye dolabı, müdür, müdür yardımcısı, şeref köşesi, tema köşesi, yazı köşesi, gezi, kulüp, tören” gibi 42 farklı kelime veya kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

Şehir merkezinden uzak ikamet etmeleri nedeniyle boş zamanlarında ev dışında daha fazla zaman geçirebilme ve oyun oynama imkânı bulabilen öğrencilerin, bu özelliklerinin kelimelere de yansdığı görülmektedir. 9 yaş sonunda “Boş Zaman” konusunda A Okulu öğrencilerinin, B Okulu öğrencilerinden ”beş taş, birdir bir, dokuz taş, ip atlamak, istop, ip atlamak, on bir oyunu, kimin eli üstümde, kuyu kazmaca, maç, ortada sıçan, saklambaç, sek sek, saklı oyunu, trencilik, uzun eşek, yakalambaç, yağ satarım bal satarım, yakan top” gibi 15 farklı kelime veya kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

A Okulu öğrencilerinin şehir merkezinden uzak ikamet etme ve boş zamanlarında ev dışında daha fazla zaman geçirebilme imkânları “Çevre” konusunda da “ağaç kakan, arı, at arabası, dana, eşek, güvercin, kaplumbağa, karga, keçi, kırlangıç, koyun, kurbağa, serçe, sinek, tavuk, tilki, yılan; çam, fidan, karanfil, kavak, kayısı ağacı, limon ağacı, menekşe, meyveler, sebzeler, ” gibi 20 farklı kelime veya kelime grubunda da etkili olmuştur.

Bu gruptaki öğrencilerin gerek sosyoekonomik durumlarının etkisiyle gerek fazla sayıda kardeşe sahip olmaları nedeniyle acı tatlı birçok duyguyu yoğun olarak yaşadıkları ve bunun kelime dağarcığına katkısı olduğu görülmektedir. 9 yaş sonunda “Duygular” konusunda A Okulu öğrencilerinin, B Okulu Öğrencilerinden “acı, acıklı, asık surat, bezginlik, can yakmak, çimdik, çirkin, dil çıkarmak, hasta, kaygılı, kaza, kırılmak, kırmak, korkmak, kusmak, sinirli, şaşkın, telaş, trafik kazası, utanç, üzgün “ gibi 25 farklı kelime ya da kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

Sosyoekonomik açıdan daha iyi imkânları olan B Okulunun daha fazla kelimeyle gelişme gösterdiği alanlar; Vücut ve Sağlık, Ev ve Doğa olarak sıralanabilir. B Okulu öğrencilerinden elde edilen veriler incelendiğinde grubun bu özelliklerinin de kelimelere yansdığı dikkati çekmektedir.

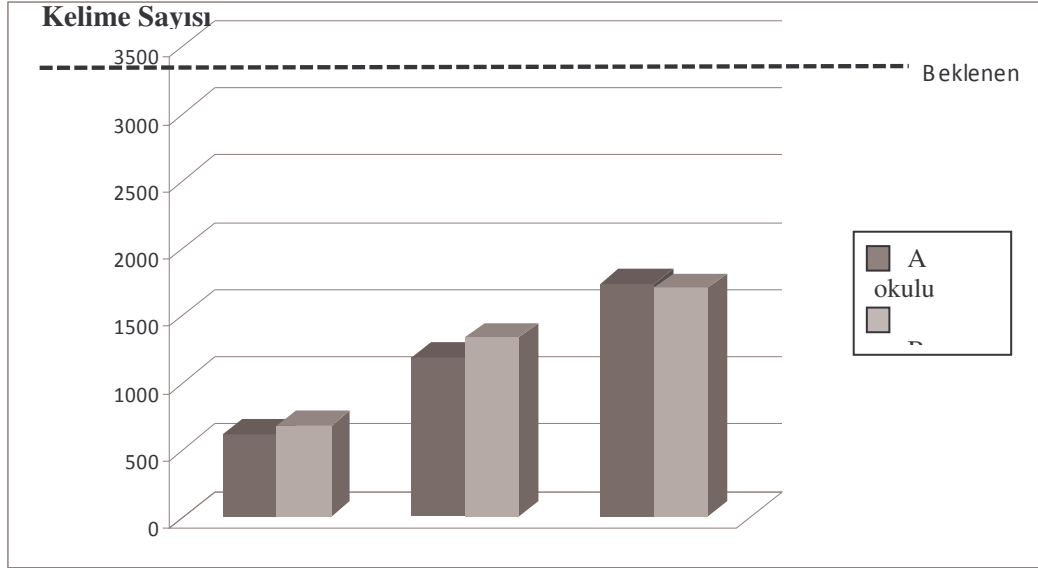
Bu grupta, sosyoekonomik durumun etkisiyle sağlığa, vücut bakımına ve gelişimine daha fazla önem verilmektedir. 9 yaş sonunda “Vücut ve Sağlık” konusunda B Okulu öğrencilerinin, A Okulu öğrencilerinden “basen, ciğer, duyu organı, göz bebeği, ince bağırsak, kulak zarı, omirilik soğanı, öd kesesi, ses telleri, ten; astım, çocuk felci, diş kanseri, enfeksiyon, kuduz, kuş gribi, mikrobik hastalıklar, rahim ağzı kanseri, verem; ateş, cerrah, düş, enerji, muayene, yorgunluk, yüzme; deterjan, düzenlilik, planlılık, temizlik, temiz çevre, titizlik” gibi 33 farklı kelime ya da kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

B Okulu öğrencilerinin yaşadıkları evler daha büyük ve konforludur. 9 yaş sonunda “Ev” konusunda B Okulu öğrencilerinin, A Okulu öğrencilerinden “avize, ayakkabı dolabı, banyo dolabı, banyo lambası, baza, biblo, blender, bilgisayar kamerası, bilgisayar masası, cibinlik, çalışma masası, duş kabin, fritöz, fiskos sehpa, gümüş, klozet, komidin, küvet, mikrodalga fırın, mikser, mp3, mutfak robotu, lavabo, paspas, petek, robot, sallanan sandalye, ses sistemi; asansör, bebek odası, çalışma odası, havuz, hol, koridor, oyun odası, teras” gibi 62 farklı kelime ya da kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

Bu grubun bilgisayardan yararlanma, gezip görme, ders dışı kitaplardan yararlanma imkânları daha fazladır. Grubun bu özellikleri” “Doğa” konusunda sahip oldukları kelime sayılarıyla da ortaya çıkmaktadır. 9 yaş sonunda “Doğa” konusunda B Okulu öğrencilerinin, A Okulu öğrencilerinden “bukalemun, çita, denizyıldızı, denizati, diken balığı, japon balığı, jaguar, kanarya, kutup ayısı, leopar, mürekkep balığı, orangutan, panda, penguen, sansar, su kaplumbağası, su yosunu, zebra; çim, dal, muz

ağacı, orkide, Orman Haftası, sarmaşık, soğan, tohum, zambak, çöp, hayat, Hayvanları Koruma Günü, hortum, huzur, kasırga, temiz hava ” gibi 38 farklı kelime ya da kelime grubu ifade ettiği tespit edilmiştir.

Sosyoekonomik açıdan daha iyi durumda olmanın B Okulunun okula hazır bulunuşluk düzeyinde de etkili olduğu görülmektedir (Tablo 13).

İlerleyen süreçte ise sosyoekonomik özelliklerin kelime geliştirmeye etkisi görülmeyle birlikte; bu etkinin kelime sayısının artmasından çok; kelime çeşidinde olduğu söylenebilir. Çünkü; öğrencinin kelime kazanmada bilgi kaynağı çevresi olmakta; hayatta karşılaşılan her olay, içinde bulunulan her yaşantı, insanlar arasındaki her türlü ilişki kelime dağarcığına katkı sağlamaktadır. Örneğin, A okulunda 197, B Okulunda 188 kelime veya kelime grubu olmak üzere yakın sonuçlar elde edilen “Beslenme” konusunda; A Okulu öğrencilerinin “arpa, ayran, bakla, bitki, buğday, bulgur pilavı, çiftçi, çorba, çubuk, fırın, fasulye, helva, hıyar, işkembe, kantin, kırmızı çorba, kuru erik, mercimek çorbası, meyve suyu, nohut yemeği, patates yemeği, patlıcan yemeği, pazarcı, sahan, salçalı ekmek, semizotu, tarhana, tarla, turp, tuz, yağlı ekmek, yeşil çorba, yeşil soğan” gibi farklı olan kelimelerine karşılık B Okulu öğrencilerinden “ ahududu, avakado, bisküvi, bira, brokoli, ciğer, hardal, Hindistan cevizi, ice tea, kahve, kakao, kaşar, kavurma, kebab, krem peynir, manav, nescafe, omlet, pastırma, pizza, puding, rakı, soda, spagetti, sucuklu yumurta, sulu köfte, şampanya, sweps, tart, turta, votka” gibi farklı kelimeler elde edilmiştir.

A ve B Okullarının her ikisinin birlikte, beklenen kelime sayısının 50% ve üzerine ulaştığı alanlar; Okul, Beslenme ve Giyeceler konuları olmuştur. Bu sonuç, eğitim, beslenme ve giyinme ihtiyaçlarının bu yaş grubu için önemini de ortaya koymaktadır. 9 yaş sonunda A Okulunda 114 (58.8%); B Okulunda 113 (58.2%) kelime veya kelime grubu olmak üzere iki okul arasında en yakın sonuçlar elde edilen alan olan “Giyeceler”dir. İki okul arasında en uzak farkın elde edildiği alan ise A Okulunda 76 (48.8%); B Okulunda 47 (30.1%) kelime veya kelime grubu ile “Aile ve Akrabalık” konusu olmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada 11 temel konuda 9 yaş sonunda beklenen maksimum kelime sayısı 3473 olarak belirlenmiştir. 3473 kelimenin, A Okulunda 1731'ine (49.8 %); B Okulunda ise 1698'ine (48.9%) ulaşılmıştır. Bu sonucun, 9 yaşındaki bir öğrencinin karşılaştığı 3473 kelimenin, yaklaşık olarak 50%'sini aktif hâlde kullanabildiği; 50%'sini de pasif olarak zihninde tuttuğu, kullanıma geçiremediği, eksik olduğu anlamına geldiği söylenebilir.

Öğrencilerin kelime dağarcıklarının geliştirilmesinde sosyoekonomik çevrenin ve okulun önemli bir rolü vardır. Ancak bugüne kadar yeterli çalışmalar yapıldığını söyleyebilmek zordur. Bu çalışma bir ilde, iki farklı sosyoekonomik çevreyi temsil eden iki okulda yapılmıştır. Kuşkusuz benzer çalışmaların

iller, bölgeler bazında ve Türkiye genelinde yapılması konuya daha da netlik kazandıracak ve etkili olabilecek faktörlerin iyileştirilmesi mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak; Türk öğrenciler için kelime öğrenme, geliştirme ve kullanma becerisinin sağlanması, eğitimin en önemli konularından biri olarak kabul edilmesi ve desteklenmesi zorunlu görünmektedir. Çünkü, yaşlara uygun olarak ve belli bir düzen içinde gelişen kelimeler yoluyla, nesnelerin tanınması, nesne ve olay sınıflarının ilişkilendirilmesi ve sıralandırılması, etkinliklerin planlanması ve olaylara yön verilmesi, düşünme ve kesinleştirme kolaylaşmakta; çevrenin karmaşıklığı, nesne ve olaylarla her karşılaşmada yeniden öğrenme zorluğu azalmakta; böylelikle de sağlıklı iletişim kurulmaktadır. Kısaca, bireylere çocukluklarından itibaren kazandıracak yeni kelimeler ve kelimelerin doğru anlamları; onların düşünce dünyalarını oluşturacak, eğitim başarılarını artıracaktır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önlemler belirlenmiştir:

İlgili bakanlıklar ve üniversitelerin işbirliğinde, her derse yönelik, kavram ve kelime dağarcığını geliştirici araştırmalar yapılmalı; bu araştırmaların sonuçlarına dayanan sistemli programlar hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Öğretmen yetiştiren fakültelerde, öğretmen adaylarının konuya duyarlı olmalarını sağlayacak dersler oluşturulmalıdır.

Kelime öğrenme ve geliştirme sürecine, anaokullarının etkisi de göz önüne alınmalı; öğrencilerin, okul öncesinde hazır bulunuşluk düzeyleri tespit edilmeli; temel kavramlar desteklenerek yaşa uygun kelimeler öğretilmelidir.

Çalışmalarda sosyal, ekonomik, bölgesel ve bireysel farklılıklar göz önünde tutulmalıdır.

Okul ve okul içi etkinlikler, kelime öğrenme sürecinde büyük bir önem taşımaktadır Türkçe derslerinde kavram ve kelime dağarcığını geliştirme etkinliklerine önem verilmeli; diğer dersler bu sürecin dışında bırakılmamalı; sınıfta, öğrenciler, kendilerini rahatça ifade edebilmeleri için cesaretlendirilmeli; öğrencilerin birbirlerini dinlemesine olanak tanınmalıdır. Konuşmayan öğrencinin dağarcığında bulunan pasif kelimeler gelişmeyeceğinden konuşma eğitimine önem verilmelidir.

Öğretmen-veli iş birliğine daha fazla önem verilmelidir. Bu yolla, anne ve babaların çocuklarını dinleme, çocuklarıyla okul etkinlikleri konusunda konuşma, çocuklarının sorularına özenle ve tam cevap verme, çocuklarına kitap okuma alışkanlığı kazandırma konularında bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Öğrencilerin ruhsal, fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişimlerinin dile olumlu yönde yansıdığı göz önünde bulundurularak; okulların ve ailelerin onlara daha huzurlu, daha kullanışlı ortamlar oluşturmasına dikkat edilmelidir.

Televizyon, bilgisayar, kitap ve dergilerin öğrencinin gelişimine olduğu kadar kavram ve kelime dağarcığı gelişimine olan etkisi de göz önünde bulundurulmalı; öğretmenler tarafından aileler daha nitelikli, daha eğitici seçimler yapma konusunda uyarılmalıdır.

KAYNAKÇA

AKSU KOÇ, Ayhan (2008). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*, İstanbul: AÇEV Akademi yayınları, s. 10.

BAKİ, Adnan (1999). "Cebirle İlgili İşlem Yanılgılarının Değerlendirilmesi", *III.Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, Ankara: Millî Eğitim Basım Evi, s. 46-55.

BÜYÜKKASAP, Erdoğan - DÜĞÜN, Bahattin - ERTUĞRUL, Mehmet - SAMANCI, Osman (1998). "Bilgisayar Destekli Fen Öğretiminin Kavram Yanılgıları Üzerine Etkisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, no: 6, s. 59- 66.

CİN, Mustafa. (1999). *The Influence of Direct Experience of the Physical Environment on Concept Learning in Physical Geography*, Yayınlanmamış E.D Tezi, İngiltere: University of Durham.

COENEN, M. - VERMEER, A. (1988). *Nederlandse woordenschat allochtone kinderen*, Zwijssen, Tilburg- Netherlands.

COUMNOU, W. (1987). *Over de Drampel naar Sociale redzaamheis*, Utrecht- Nederlands: Nederlands Centrum Buitenlanders.

DAĞABAKAN ÖZTÜRK, Fatma – DAĞABAKAN, Davut (2007). "Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları", s. 1-8.

http://oogem.meb.gov.tr/dokuman/cocuklarda_dil_gelisimi.pdf .

DEMİR, Celal (2006). "Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti", *Millî Eğitim Dergisi*, no: 169, s. 2-8.

DOĞANER, Cezmi (2009). "Türkiye-AB ve Yaşar Kemal", *Yeni Adana Gazetesi*, s. 3. <http://www.yeniadana.net/web/YaziDetay.aspx?id=2836>

- EKİZ, Durmuş – AKBAŞ, Yavuz (2005). “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları”, *Milli Eğitim Dergisi*, no: 165.
- GÖĞÜŞ, Bekir (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Gül Yayınları.
- GÜMÜŞ, Sedat - ÖNER, Feda - KARA, Mehmet - ORBAY, Metin - YAMAN, Süleyman (2003). “Isı ve Sıcaklık Üzerine Kavram Yanılgıları”, *Milli Eğitim Dergisi*, no:157.
- OCAK, M. Ali (2003). *Ana Dili Derslerinde Kavramsal Gelişim.*, Enschede- Netherlands: School Advies Dienst Pedologisch Instituut.
- SHERIDAN, M., Susan (1968). Children's Awareness of Physical Geography, *The Journal of Geography*, Vol. 67, s. 82-86.
- TOPBAŞ, Seyhun (2003). “Dil Gelişiminin Sosyal Temelleri”, *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi*, ed. Topbaş, S., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, no: 1318, s., 75-89.
- TOSUNOĞLU, Mesiha (1999). “Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi”, *Milli Eğitim Dergisi*, no:144, s. 1.
- TÜFEKÇİOĞLU, Ümran (2000). “Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler”, *Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi*, ed. Topbaş, S., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, no: 1318, s., 165-184.
- ÜLGEN, Gülten – FİDAN, Emel (1991). *Çocuk Gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.152.
- ÜLGEN, Gülten (2001). *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar*, İstanbul: Pegem Yayınları, s. 54.
- VYGOTSKY, S. Lev (1985). *Düşünce ve Dil*, (çev. Koray, S.), İstanbul: Sistem Yayınevi, s. 23.
- YAZICI, Hakkı - SAMANCI, Osman (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, no: 158, s. 83-90.
- YILMAZ, Özgür - TEKKAYA, Ceren - GEBAN, Ömer - ÖZDEN, Yaşar (1993), “Lise-1. Sınıf Öğrencilerinin Hücre Bölünmesi Ünitesindeki Kavram Yanılgılarının Tespiti”, *III.Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, Ankara: Millî Eğitim Basım Evi, s. 187-192.